

BROSLÄTT

HANTVERKARBYN SOM TYSTNADE

TORSTEN KARLSON
ANNE-MARIE HAMMARLUND

BROSLÄTT

• hantverkarbyn som tystnade •

Av Torsten Karlson
i samarbete med
Anne-Marie Hammarlund

ISBN 91-630-3355-0

© Torsten Karlson och Anne-Marie Hammarlund
Sättning: OL Grafiska AB, Bjärnum
Tryckt på Norra Skåne Offset, Hässleholm 1995

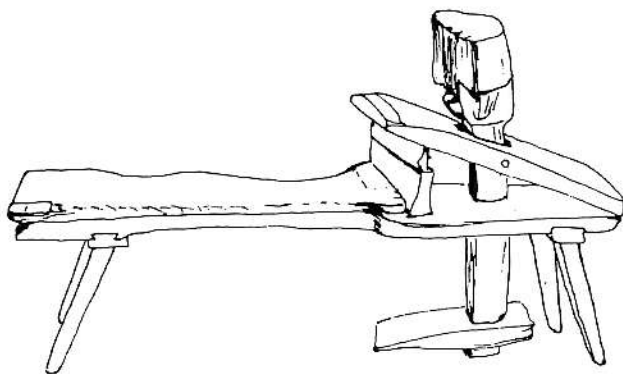
FOLIO FÖRLAG, HÄSSLEHOLM
1995

Från 1769 hade man ett eller flera inhysesshjon i stugan, varav mer än en var tiggare. Skördarna slog fel i början av 1770-talet, och även de som inte var jordbrukare fick känna av att tiderna var kärvare. Bengt Böckare led alltmer av bräck och kunde inte sköta sitt arbete så som i unga dar.

Det fattas några anteckningar i Brönnestads dödbok mellan 1782 och 1790. Bengt Jacobsson Malmberg har dött någon gång under den tiden. Vid mantalsskrivningen i oktober 1787 antecknades Gunnil som änka. Hon fick bo kvar som inhyses i hus nr 13 hos den nye böckaren. Denne hette Jöns Winberg.

Jöns Jönsson Winberg d ä föddes 1757 i Kristianstad. Han var son till artillerihantlangaren Jöns Winberg och dess hustru Elna Jönsdotter. Sitt verksamma liv kom han att ägna Brönnestads socken, först i själva kyrkbyn och sedan på Broslätt. Där efterträdde han den gamle böckaren Malmberg. Vid mantalsskrivningen 1787 stod han och hustrun Gunnil Jönsdotter med i ledet på Broslätt och fick sina namn präntade vid nr 13.

Barn:	1788	{ Sven	
		{ Anders	död 1788
	1791	Elna	fr o m 1810 i tjänst på Hovdala
	1794	Jöns	blev J W d y på Broslätt

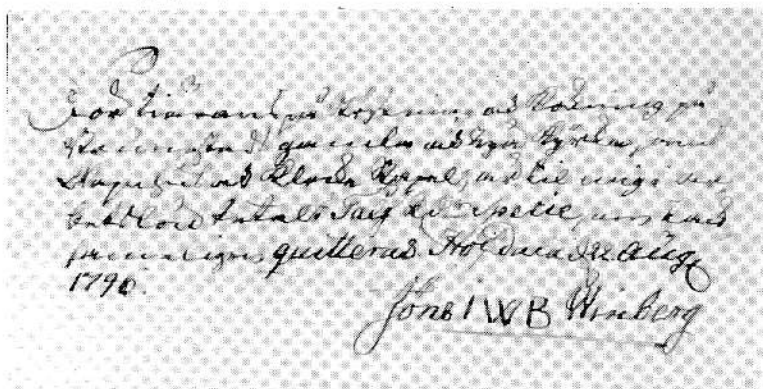

*Tunnbindarens skärbänk. Teckning av Åsa Ljungström.
Efter Hantverk i Sverige (1989).*

Hälsotillståndet var väl inte det bästa. Från 1791 anges mannen vara "kröppling" eller "krömpling". Hustrun var blind och "surbent". Tiderna var svåra efter 1780-talets krig och missväxtår. Men man drog sig fram och slapp ta till tiggarslaven som så många andra fick göra i den lilla hantverkarbyn, vilken tidigare varit så sjudande av liv och verksamhet. Påfrestningarna tärde på det goda humöret, och i november 1793 finner man i häradsrättens protokoll "För hwarannan ömsom tillagde beskyllningar, hade wäl Bödkaren Jöns Winberg och Hustru Nilla på Broslätt genom giord instämning inbördes answar sökt". Makarna hade emellertid förlikts redan innan saken kom upp vid tinget. Vi får reda på att Gunnil i dagligt tal kallades Nilla.

Om tunnbinderiet inte gav bärgning drygade man ut med annat. År 1796 tjärströk Winberg taket på Brönnestads kyrka och klockstapel enligt en kvittens i sockenstugans arkiv. Titeln var bl a torpare, så till gatehuset hörde tydligen en jordbit, där man kunde odla sina rovor och kanske hålla några djur.

Strax före sekelskiftet kom modern Elna i huset. Hon bodde inhyses hos dem, säkerligen till ömsesidig nytta, eftersom matmor i huset var blind.

*Kvittens från Jöns Winberg då för arbete med tjärning på
Brönnestads kyrka 1796. Kyrkoarkivet.*

Omkring 1811 övertog sonen Jöns hus och torp och även yrket. Han var då färdig tunnbindargesäll. Både Jöns Winberg d ä och hustrun nämns då som "*bräcklige och öfverårige*". Mannen var dessutom skadad i benen. Kanske hans tillstånd som "*krömp-ling*" bestod däri. På slutet var det emellertid värre än så, nämligen benröta.

Efter att ha varit inhysta hos sonen flyttade de gamle omkring 1815 till en backstuga bortåt Elestorp. Där slutade Jöns Winberg sina dagar 1823. Dödsorsaken var vattusot. Han blev 66 år. Hustrun som var sjuklig flyttade då tillbaka till sonen på Broslätt. År 1825 dog hustru Gunhild, 77 år fyllda.

Jöns Jönsson Winberg d y föddes 1794 på Broslätt mitt under värsta lågkonjunktur och tillika i hus nr 13. Om det var ett dåligt omen kom det knappast att slå in.

Pågen fick samma namn som sin far och siktade på samma hantverk. Redan 1807 finner vi honom "*ute i världen*". Då tjänade han i Röinge. År 1812 for han till Kristianstad, tydligen för att slutföra sin utbildning. Tre år senare kom han åter från staden såsom färdig tunnbindargesäll. Han övertog nu mer och mer av faderns arbete både på torpet och i böckerverkstaden.

Jöns hämtade sin hustru från Nösåla. Elna Torkelsdotter blev fru Winberg 1817.

Barn:	1821	dödfödd dotter
	1822	Andreas död 15/9 1822, 3 mån
	1824	Johanna

Hos familjen bodde också brorsdottern Tora Catharina Regina Winberg, upptagen som fader- och moderlös vid ett års ålder.

Hemmet präglades mer och mer av välstånd. Medan Jöns stod i tunnbinderiet iklädd sitt förskinn satt Elna vid spinnrocken eller i vävstolen. Den konsten hade hon lärt ordentligt hemma i Nösåla. Det växte fram både drälldukar, dynor och putor under hennes händer.

Stugan var möblerad med skåp, soffa och klaffbord, både större och mindre samt sex stolar med träsäte och så de två fina med putor. I skåpet hade Elna dussinet fullt av "*Postelijn Tällrikar*", ett halvdussin kaffekoppar och en tekanna. Där stod också trenne ölglas och ett par brännvinsglas. Så nog kunde man bjuda fint när det begav sig. Till vardags kom förstås den stora soppterrinen av tenn eller spilkumen på bordet. I bordlådan hade var och en sin hornsked.

Det mesta gick dem väl i händer. Tre rödbrokiga kor gav mjölk till hushållet åtminstone under den årstid de kunde gå ute på bete. Jöns tog varje vår fram "*årkkroken*" och ansade billen för att få åkern i ordning till rovor och potatis. I kupan samlade de flitiga bina honung från ljungbackarna runt Broslätt. Och bakom stugan bökade den plättiga gyltan.

Men också själen fick sitt. Utöver bibel och psalmbok hade man både Postillan, Amadei betraktelse, Christens resa och Paradis Lustgård och någon gammal dansk bok.

Dittills hade lyckan stått dem bi, men i november 1832 dog Elna Torkelsdotter, 49 år gammal.

Året därpå fann Jöns en ny hustru och gifte om sig med 40-åriga Johanna Britta Piculell, bördig från Mätteröds socken. Hon föddes 1793 i Skyrupshus som dotter till qvartermästaren Joh. Christopher Piculell och hustrun Catharina Westerman. Äldre

Huset som böckare Winberg ca 1852 byggde för egna medel på Broslätt. På bilden har Lars och Hanna Persson släktbesök. Foto 1935.

bror till Johanna Brita var Johan Petter Piculell, gördelmakare i Tormestorp, där han 1828 köpt sig ett litet hemman (se VGHS nr 2, 1954). Johanna Brita kom till Brönnestad 1814 som piga i prästgården hos kyrkoherde Söderberg. Hon redde sig väl med uppgifterna och var den enda av pigorna med högsta betyg i innanläsning. 1833 gjorde hennes principal en annan anteckning i kyrkoboken: "gift till Broslätt".

Barn: 1834 Chatarina Eligunda

Arbetslönen för böckarens leveranser till Hovdala gods utbetalades delvis in natura. En arbetsräkning från 1838 visar att han fick 12 kappar råg i september och lika mycket i oktober, 18 kappar i november och hela 24 i december. En kappe motsvarade 4,58 l av torra varor, och 12 kappar var alltså ungefär 55 liter råg att baka bröd av. Man gjorde stora bak på den tiden. De grova rågbröden tålde att förvaras länge. Den 26 oktober tog Winberg ut en kanna brännvin, alltså 2,60 liter. Jämfört med andra hantverkare i byn var det måttligt. Den hösten betalade han också 12 riksdaler och 18 skilling i ollongäld för 2 3/4 svin. När allt var avräknat återstod 64,30 som kontantlön.

Det behövdes många smördrittlar till mejeriet som låg ett stenkast åt Lörupshället, och på godset var det även åtgång på andra laggkärl. Winberg tog hjälp av läringar och gesäller. Både Sven Lindqvist från Önnestad och Nicklas Berggren från Kristianstad kom 1839.

J. Winberg

Jöns Winbergs namnteckning 1840.

*Böckaren Jöns Winberg d y, född på Broslätt 1794 och död där 1865.
Andra hustrun Johanna Britta Piculell var född i Skyrup 1793 och avled i Ebbarp 1866.
Foto från början av 1860-talet, taget av en resande fotograf,
som hängt upp ett skynke till fond över husväggen!*

*Jöns Winberg d y:s dotter i första giftet,
Johanna, född 1824 och sedermera
hustru till åbo Per Peterson
i Brönnestad.*

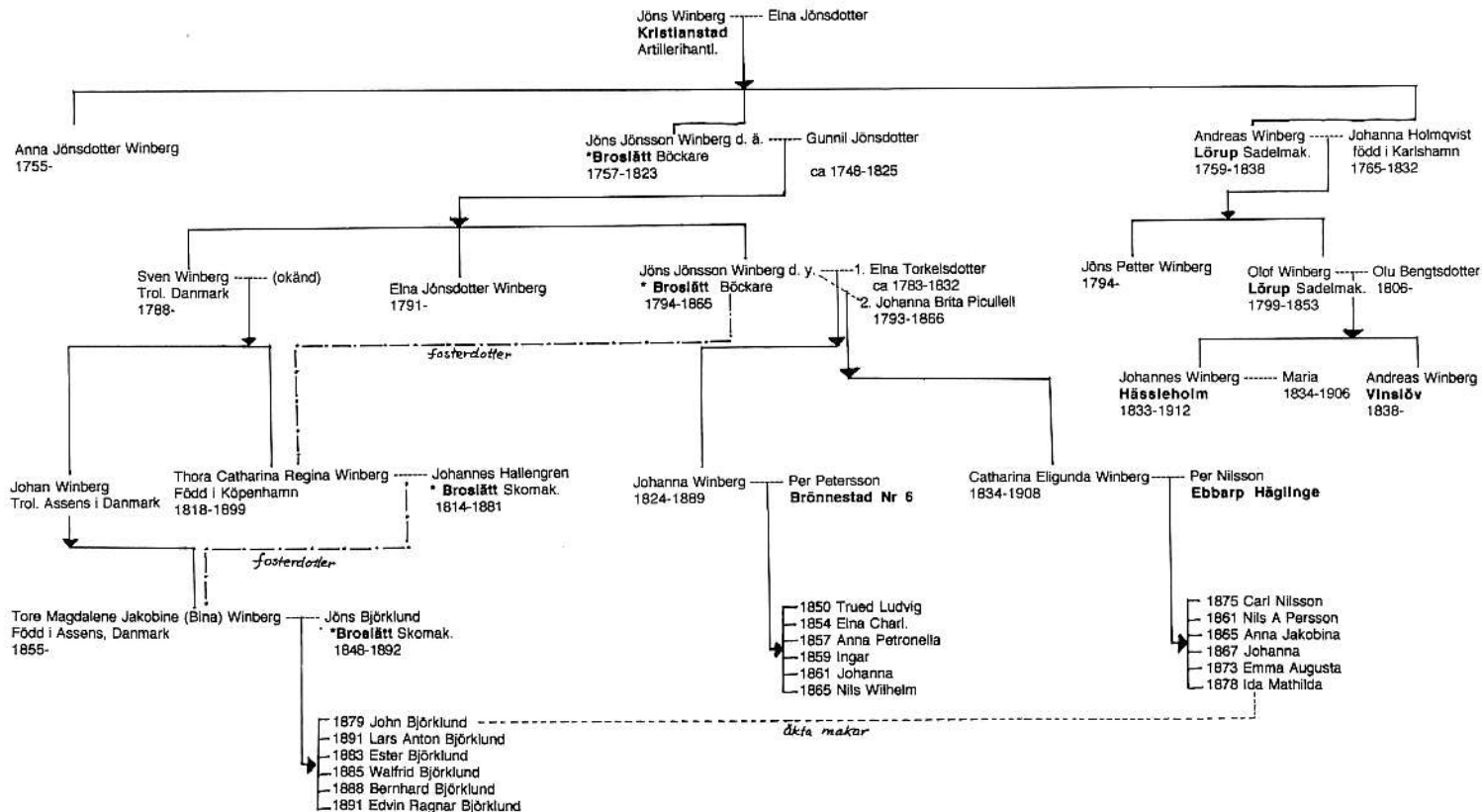
*Böckare Winbergs dotter i andra giftet,
Katarina Eligunda, född 1834 och hustru
till vagnmakare Per Nilsson
i Ebbarp, Håglinge.*

Den 18 april 1845 finner vi hela hushållet "besedlat" till Stoby. Verksamheten flyttades till Algustorp i denna socken. Winberg ägde Algustorps mölla vid Almaån under några år.

Men Jöns Winberg återkom redan 1852 till sin hemby Broslätt. Han flyttade då in i sitt eget nybyggda hus uppe vid Hästhagen. Nu stod han sig gott. Han hade en pole-rad pulpet i stora stugan och både spegel och "tablour" på väggarna. Från tobakshyllan kunde han hämta ner någon av sina silverbeslagna sjöskumspipor och stoppa med tobak ur schatullet. Tiden kunde han avläsa på sitt väggur med fodral, men han hade också fickur med dubbla boetter. Söndagspromenaden till kyrkan kunde ske med stöd av spanskrörskäppen. Den 19 september 1853 försäkrade böckare Winberg sitt nya hem i häradsbolaget till ett värde av 1050:- riksdaler.

Döttrarna gifte sig och flyttade hemifrån. Johanna från första giftet blev bosatt i Brönnestads by, hustru till åbo Per Petersson. Chatarina Eligunda ingick 1861 äktenskap med vagnmakare Per Nilsson i Ebbarp, Håglinge.

Jöns Winberg var närmare 60 år när huset på Broslätt stod färdigt. Han skulle få njuta sitt otium några år. Innan han avled år 1865 fick han uppleva ett av den nya tidens underverk. Från sitt fönster i stora stugan kunde han på avstånd se de första järnbanetågen tuffa förbi Tormestorp. Där bortom höjde sig Galgbacken vid Hässleholm, där den sista avrättningen skulle ske året efter Winbergs död.

Winberg på Broslätt, släktöversikt.

Kanske satt den gamle tunnbindaren och hans hustru utanför sitt hus i lördagskvällen och lyssnade till "*marringingningen*" från Mariakyrkan över backarna i söder.

Det berättas att Jöns Winberg begåvade sina barnbarn med var sin silversked. En av dem finns hos dotterdottersonen Alfred Andersson i Maglö. Skeden är tillverkad av Anders Wessman, mästare i Kristianstad 1839-1867. På undersidan av skaftet finns ingraverat "J W" och ägarens initialer. Hos dottern Johanna i Brönnestad fanns av böckarens tillverkning bl a en trekantig drickakagge av ekestav.

Hustrun överlevde sin make med något år. Hon var sista tiden bosatt hos dottern i Ebbarp och dog där 1866. Huset på Broslätt hyrdes ut till C A Ehrenborg. Arvingarna sålde det 1870 till osttryckaränkkan Hanna Andersdotter (se Mejerska).

Bengt Ljungberg ersatte Winberg som tunnbindare på Broslätt, när denne år 1845 flyttade till Algustorp. Ljungberg var född i Ljungby och hade väl valt sitt gesällnamn efter hemtrakten. Till Broslätt kom han närmast från Kristianstad. Han och hustrun Anna Nilsdotter fick för en tid sitt hem i det gamla böckarehuset. Där föddes 1846 en liten dotter, som fick namnet Anna.

Det kom en ny gesäll till hjälp 1845, Per Andersson. Men verkstaden var gammal och nersliten, och året därpå fanns ingen bot för det gamla huset. Arbetsfolk sattes i verksamhet, sten och grus och timmer forslades fram, tränaglar yxades till och en ny byggnad tog form. Den 16 september 1846 har man skrivit in en summa pengar i räkningsboken på Hovdala "*Till Folket som rest Böckare Werkstaden*".

Ändå stannade inte Ljungbergs så länge på Broslätt. År 1848 lastade familjen sina ägodelar på flyttlasset och det bar av till Ignaberga.

Christian Groos var född 1834 i Lyby och en nära femtioårs man när han kom till Broslätt. Han bodde i ett litet hus på backen upp mot Gamla kvarnen nära Möllestugan enligt uppgift av godsägare Casimir Ehrenborg på Hovdala. I böckareverkstaden tillverkades smörkärnor och drittlar till Hovdala mejeri, som låg vid bäcken nedanför kvarnen.

Verksamheten räckte till för mer än det egna mejeriets behov. Mellby gård köpte 1881 både färdiga drittlar och drittelstav. Så gjorde även Oscarsfarm och Maglö samt mejeriet på Ströö. Priset för en drittel var 1 krona och 17 öre, och 1000 drittelstav kostade 30 kr. Arbetslönen för en sådan liten smörtunna var otroliga 25 öre. Böckare Groos fick ut sin kontantbetalning i småposter. Ganska ofta tog han också ut en rulle tobak, som kostade 25 öre eller lika mycket som han fick i ersättning för att tillverka en smördrittel.

Groos anlätades 1896 också till att vitta kyrkomuren i Brönnestad. Han flyttade senare till Nösda la by. Död 1909 "*å Församlingen skriven*".

